

Framtidens lärare vill ha läromedel

En undersökning om lärarstudenters inställning till läromedel i sin kommande yrkesutövning.

Innehåll	
Förord	3
Inledning	4
Sammanfattning och slutsatser	5
Undersökningens huvudresultat.....	5
Förslag från Sveriges Lärarstudenter och Läromedelsförfattarna	6
Resultat	7
Metodbeskrivning	18
Urval och svarsfrekvens till denna undersökning.....	18
Datainsamling.....	18

Förord

För att få en tillsvidareanställning som lärare i Sverige måste du ha en lärarlegitimation. Först med en sådan i ryggen bedöms du redo att ta dig an undervisning och elever. När du väl står där i ett klassrum är läromedel en ovärderlig resurs, både för dig och för dina elever. Att du både får lära dig att välja och använda läromedel under din utbildning borde således vara en självklarhet, men det är det inte.

Idag omnämns läromedel väldigt sällan i kursplaner för lärarutbildningar, och när det väl nämns är det oftast utifrån ett kritiskt perspektiv. Du som är lärarstudent får lära dig granska innehåll och bedöma kvaliteten på läromedel, men du får inte lära dig hur man använder dem i din undervisning.

Låt oss förklara allvaret i det här: det handlar om ett av lärares mest självklara verktyg. En lärare som inte blir undervisad i läromedelskunskap är som en läkare som inte får lära sig använda sina kirurgiska instrument – det är självklart att en kirurg vet hur hen hanterar en skalpell. Så varför gäller inte detsamma lärare och läromedel?

Samtidigt har vi en ohållbar situation i svensk skola. I en undersökning från 2022, där över 800 rektorer svarat på frågor om sina läromedelsinköp, svarar 5 procent att de endast lägger 208 kronor per elev och läsår, medan de 5 procent som lägger mest satsar i genomsnitt 1 957 kronor – nästan tio gånger så mycket. Vilken skola elever går på påverkar alltså huruvida de får läromedel eller inte.

Vi måste lyssna på dem det gäller. Den rapport du håller i handen visar att 94 % av Sveriges lärarstudenter tycker att det är viktigt att de får tillgång till läromedel när de är färdiga lärare. Samtidigt anser inte ens hälften att de får tillräcklig utbildning om läromedel. Hur försvarar vi det?

Nu vill vi se en förändring. För att lärarstudenters framtida yrkesliv ska bli så bra som möjligt vill vi se följande förändringar:

1. Skriv in rätten till läromedel i skollagen.
2. Stärk lärares rätt att välja läromedel genom en skrivning i läroplanerna.
3. Se över examensmålen för Sveriges lärarutbildningar. När studenterna själva inte är nöjda med sin utbildning, då måste den förändras.

Signalen är tydlig: Framtidens lärare vill ha läromedel, och de vill ha en utbildning som speglar det.

Maj 2023

Emelie Fransson

Ordförande, Sveriges Lärarstudenter

Titus Fridell

Ordförande, Sveriges Lärarstudenter

Per Kornhall

Ordförande, Läromedelsförfattarna

Inledning

Vi vet att läromedel har en stark ställning bland svenska lärare. Men förutsättningarna att kunna köpa in läromedel har under en lång tid blivit sämre. Idag kan alldeles för få av Sveriges lärare köpa in de läromedel de anser att de själva och deras elever behöver. Enligt rapporten *Rätten till kunskap* var andelen lärare som kunde köpa in alla läromedel de anser sig behöva så låg som 14 % 2020¹.

Detta syns i statistiken. 2021 köpte Sveriges kommuner i snitt in läromedel för 859 kronor per elev och år. Det kan jämföras med motsvarande siffror från våra grannländer, där Norge ligger i topp med 1 641 kronor och Finland strax därefter med 1328 kronor.

När staten 2019 tillsatte en läromedelsutredning konstaterades det att läromedel är viktiga och att ”det i dag finns för många elever som inte har läromedel”². Bland utredningens förslag, som presenterades i slutet av 2021, kan vi bland annat läsa att blivande lärare ska utbildas i läromedelsanvändning.

Läromedelsutredningen lyfter även att flera lärare vittnat om att det finns en negativ attityd mot läromedel på lärarutbildningarna, samt att utbildningen utgår från att man som lärare själv ska konstruera uppgifter och material. Detta nämns som en av anledningarna till att läromedel ibland förknippas med ”omodern” undervisning.

För att undersöka hur lärarstudenter själva ser på sin utbildning och läromedel genomförde Sveriges lärarstudenter tillsammans med Läromedelsförfattarna en undersökning vintern 2023 bland Sveriges Lärarstudenters medlemmar. Vi fick drygt 2 000 svar och resultatet redovisar vi i denna rapport.

¹ *Rätten till kunskap – en rapport om läromedelssituationen i Sverige* (<https://www.laromedelsforfattarna.se/globalassets/dokument/paverkan-opion/laromedelsrapport.pdf>)

² SOU 2021:70. *Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap*, s. 16.

Sammanfattning och slutsatser

Resultatet visar tydligt att lärarstudenter tycker läromedel är viktigt, och något de vill ha i sina framtida klassrum. De ser det som ett viktigt redskap i sin egen undervisning, men ser även att läromedlen hjälper elever att klara skolan. Detta är i linje med vad lärare, elever, vårdnadshavare och kommunpolitiker har svarat i tidigare undersökningar.

Vi ser även av resultatet att lärarstudenterna litar på sin egen och sina framtida kollegors förmåga att välja vilka läromedel de ska använda. Försvinnande få tycker att huvudman eller rektor ska bestämma vilka läromedel läraren ska använda. Detta visar på en stark tillit till lärarprofessionen – lärare litar på varandra.

Resultatet visar även att en stor andel av studenterna inte får någon undervisning om läromedel, samt att de är missnöjda med hur lite de får lära sig om just läromedel. En av de svarande förtydligar detta i sitt frisvar: ”Känns som att vi ges väldigt lite insikt i hur det vanligtvis funkar kring läromedel. Nån gång har vi fått jämföra läroböcker mot kursplaner men hur jobbar skolorna med läroböcker?”

Något som bekymrar är att knappt hälften av lärarstudenterna instämmer till viss del, liten del eller inte alls på påståendet att man kan lita på faktainnehållet i läromedel. Det är visserligen bra med källkritik, men det är även viktigt med källtillit. Majoriteten av de läromedel som finns på marknaden idag är skrivna av skickliga läromedelsförfattare och utgivna på stora förlag som har gedigen erfarenhet och mycket gedigen kvalitetskontroll. De läromedel som ges ut håller hög kvalitet, och det är oroväckande att så pass stor andel lärarstudenter är skeptiska till deras faktainnehåll.

Den skepsisen hänger med stor sannolikhet ihop med vad studenterna får lära sig på sina utbildningar. Av den här undersökningen ser vi att nästan 7 av 10 lärarstudenter lär sig analysera/granska läromedel, medan endast omkring 4 av 10 svarar att de får lära sig använda läromedel. När studenterna får lära sig att kritiskt granska innehållet, men inte får lära sig hur de väljer eller använder verktygen i sin undervisning, då är det inte konstigt att tilliten blir lägre.

Undersökningens huvudresultat

- **Sveriges framtida lärare vill ha läromedel**, och de vill allra helst ha en kombination av tryckta och digitala läromedel.
- **Sveriges framtida lärare vill välja läromedel till sin undervisning**, antingen självständigt eller tillsammans med sina kollegor. Det är tydligt att de inte vill att beslutet om vilka läromedel de ska använda i sin undervisning ska ligga på rektor eller huvudman.
- **Sveriges framtida lärare vill få mer undervisning om läromedel**. Idag anser majoriteten att de inte får tillräcklig undervisning om läromedel. 36 % svarar att de överhuvudtaget inte får någon utbildning i att använda läromedel.

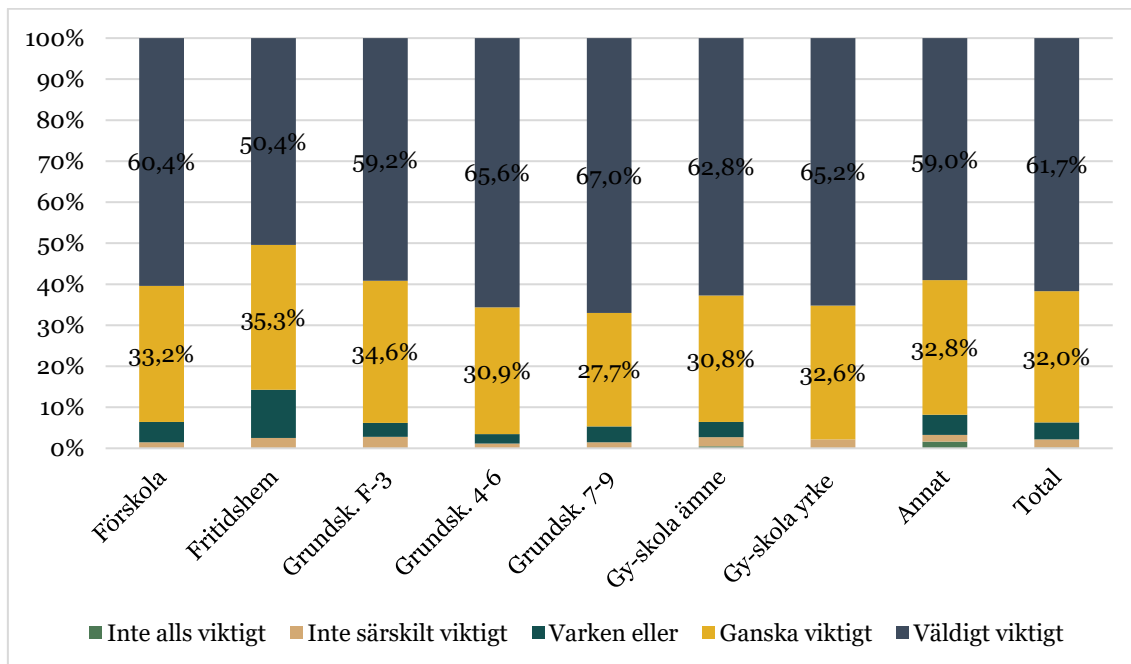
Förslag från Sveriges Lärarstudenter och Läromedelsförfattarna

- **Skriv in rätten till läromedel i skollagen.**
- **Stärk lärarens rätt att välja läromedel genom en skrivning i läroplanerna.**
Det är vad både nuvarande och framtida lärare vill.
- **Se över examensmålen för Sveriges lärarutbildningar.**
När studenterna själva inte är nöjda med sin utbildning, då måste den förändras.

Resultat

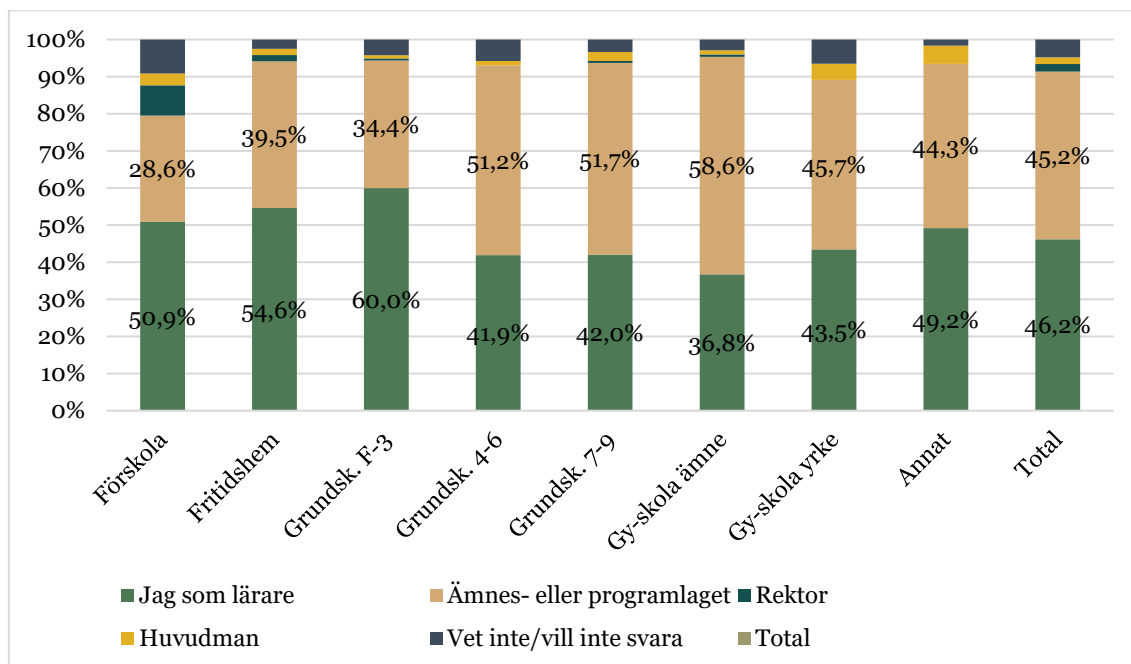
Nedan presenteras resultatet av den enkät som skickades ut till Sveriges Lärarstudenters medlemmar i januari 2023.

Diagram 1: Hur viktigt eller oviktigt är det för dig att du har tillgång till läromedel i din kommande yrkesutövning?

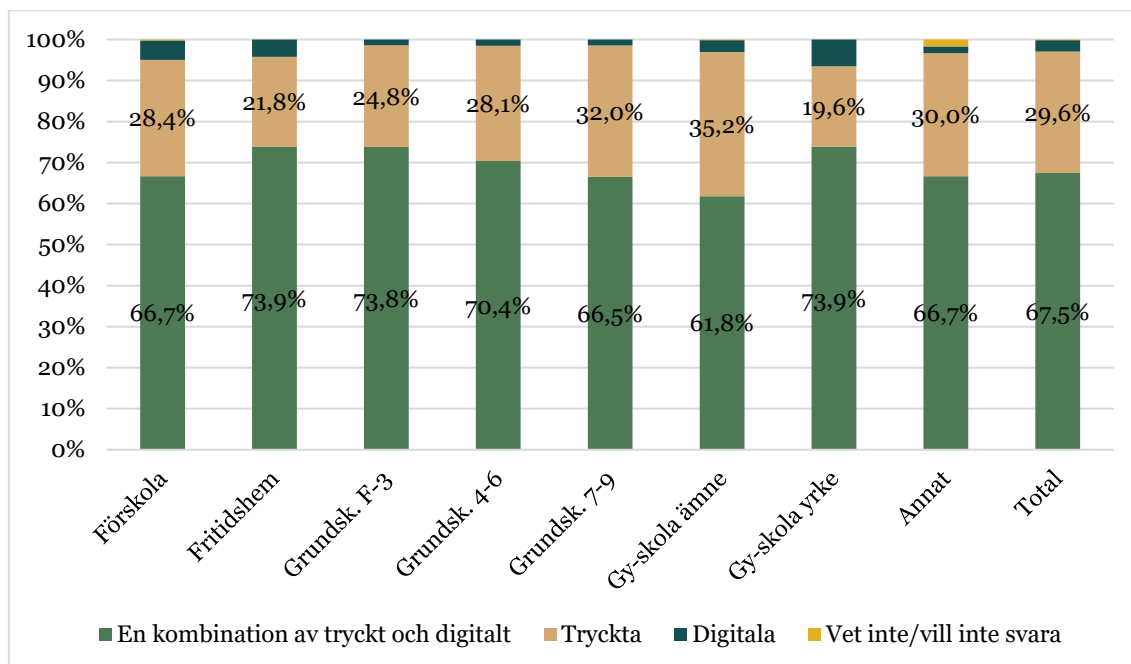
Den stora majoriteten – drygt nio av tio – av lärarstudenterna anser att det är antingen ganska viktigt eller mycket viktigt med tillgång till läromedel i deras kommande yrkesutövning. Det är genomgående för samtliga grupper, den enda grupp som avviker något är de blivande lärarna i fritidshem där motsvarande andel i stället är knappt nio av tio. Att det är något lägre för den gruppen är naturligt då läromedel inte har en lika framträdande roll inom fritidsverksamheten.

Diagram 2: Vem tycker du ska välja vilka läromedel du ska använda i undervisningen?

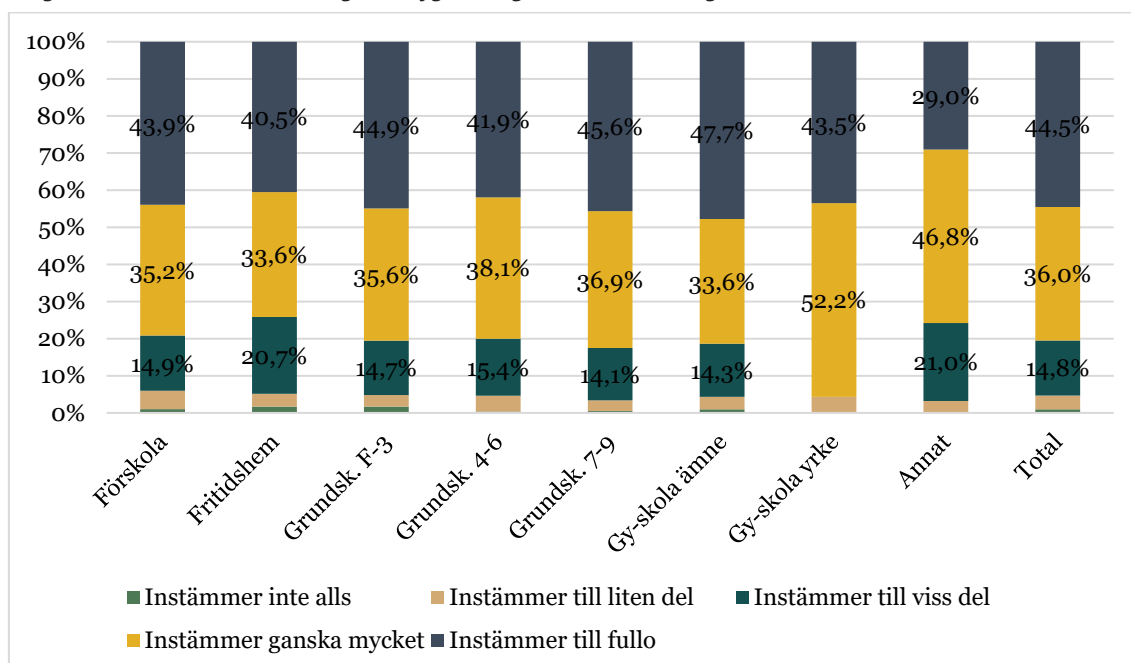
Nio av tio lärarstudenter anser att det är antingen de själva eller det ämnes-/programlag de kommer tillhöra som ska välja läromedel. Det finns dock vissa skillnader mellan olika grupper. De som är inriktade på de tidigare åren, det vill säga förskolan, grundskolan och fritidshemmet, svarar i högre grad att de själva ska välja läromedel, och något lägre att det ska ligga på ämnes-/programlaget. De grupper som är inriktade mot de senare åren i grundskolan och gymnasieskolan svarar i stället i högre grad att ämnes-/programlaget ska välja läromedel. Den här skillnaden är naturlig, då det i de tidigare åren är vanligare att man som lärare är ensam i sin undervisning, medan man i de högre stadierna oftare är fler lärare som ansvarar gemensamt för samma undervisning. Svaren bekräftar således i hög grad hur verkligheten ser ut i de olika skolformerna.

Diagram 3: Föredrar du tryckta eller digitala läromedel?

Två av tre lärarstudenter föredrar kombinationen av tryckta och digitala läromedel. Något fler bland dem som studerar till lärare i de tidigare åren i grundskolan och något färre bland dem som studerar till ämneslärare, framför allt för gymnasieskolan. Av dem som föredrar det ena före det andra svarar nästan alla tryckta. Den grupp som föredrar digitala läromedel i störst utsträckning är de som studerar till yrkeslärare. Även där är dock kombinationen det som överlägset föredras, och tryckta läromedel är fortfarande mer populära än digitala.

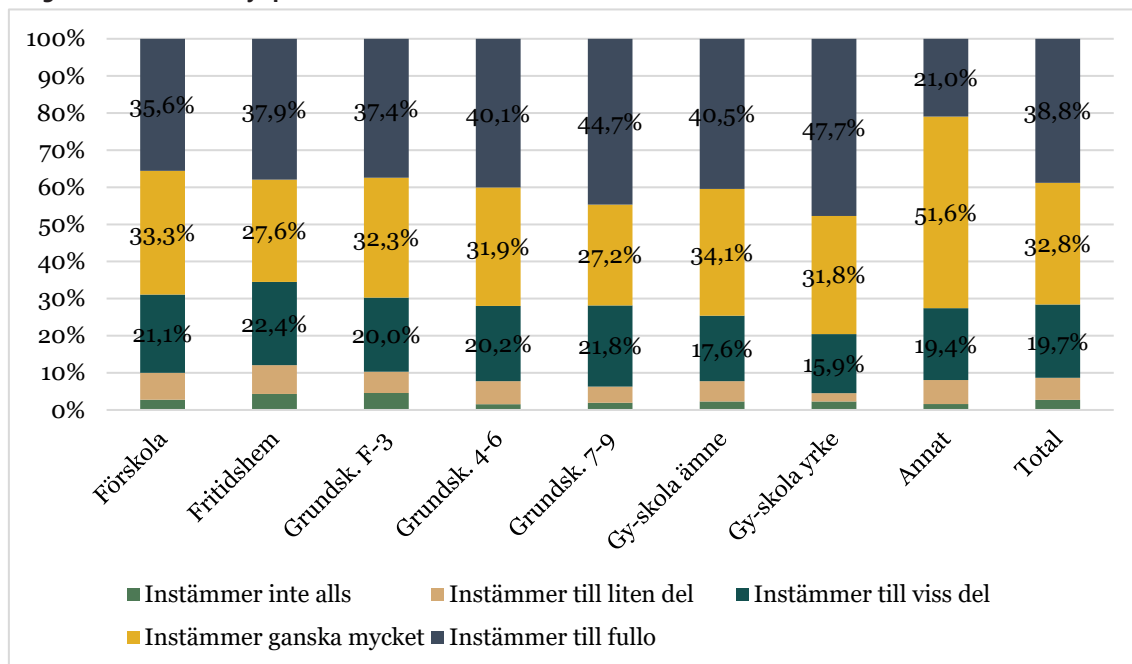
Diagram 4: Läromedel är ett viktigt verktyg för mig i min undervisning

Fyra av fem lärarstudenter instämmer till fullo eller ganska mycket i påståendet att ”läromedel är ett viktigt verktyg för mig i min undervisning”. Det är inga större skillnader mellan

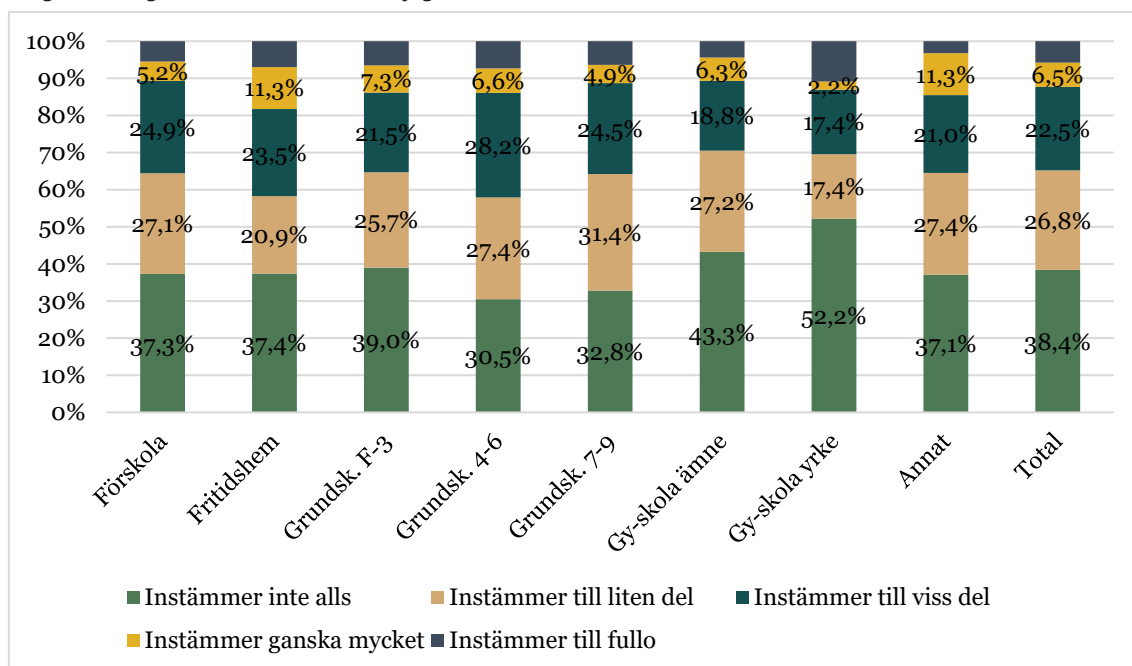
skolformerna, även om de blivande lärarna i fritidshem instämmer i något lägre utsträckning än övriga. Detta kan förklaras på samma sätt som diagram 1.

Diagram 5: Läromedel hjälper mina elever att klara skolan

Sju av tio lärarstudenter instämmer till fullo eller ganska mycket även i påståendet ”läromedel hjälper mina elever att klara skolan”. Inställningsgraden är något högre bland blivande lärare för gymnasieskolan och något lägre för dem med inriktning mot fritidshem eller förskola. Även detta ses som en naturlig skillnad utifrån hur uppdragen för de olika lärargrupperna ser ut.

Diagram 6: Jag blir en bättre lärare om jag inte använder läromedel

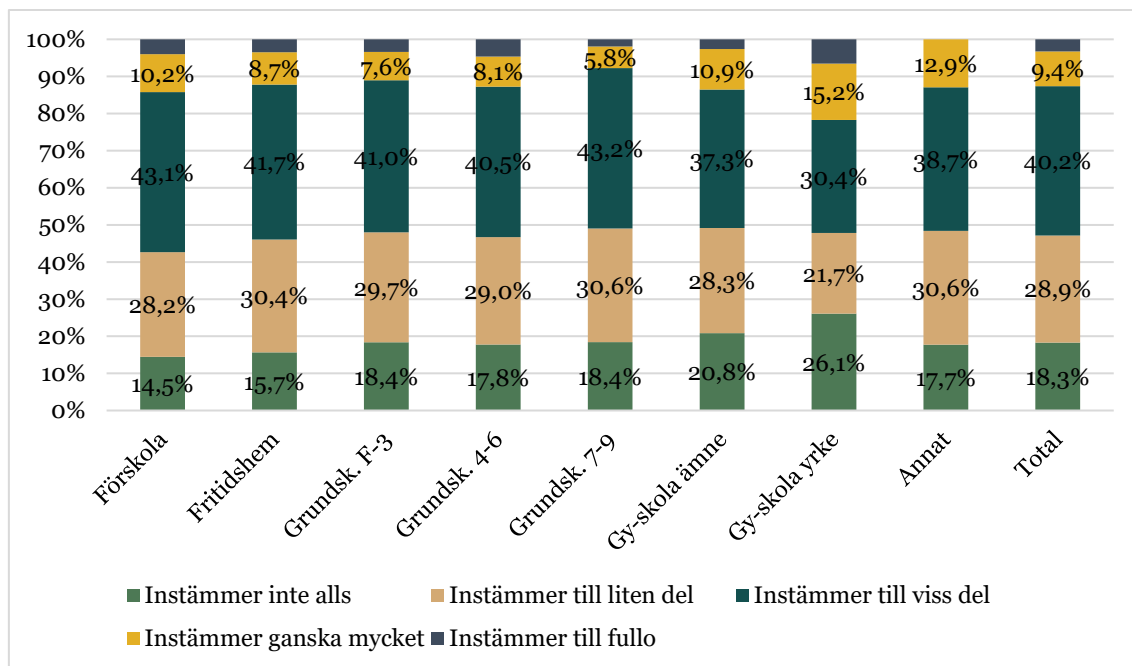

Den stora majoriteten instämmer inte i påståendet att man blir en bättre lärare om man inte använder läromedel. Att cirka en tredjedel instämmer till fullo, till viss del eller till liten del ska

nog snarare ses som att man anser att lärare inte enbart ska använda läromedel utan även hämta stoff från andra saker.

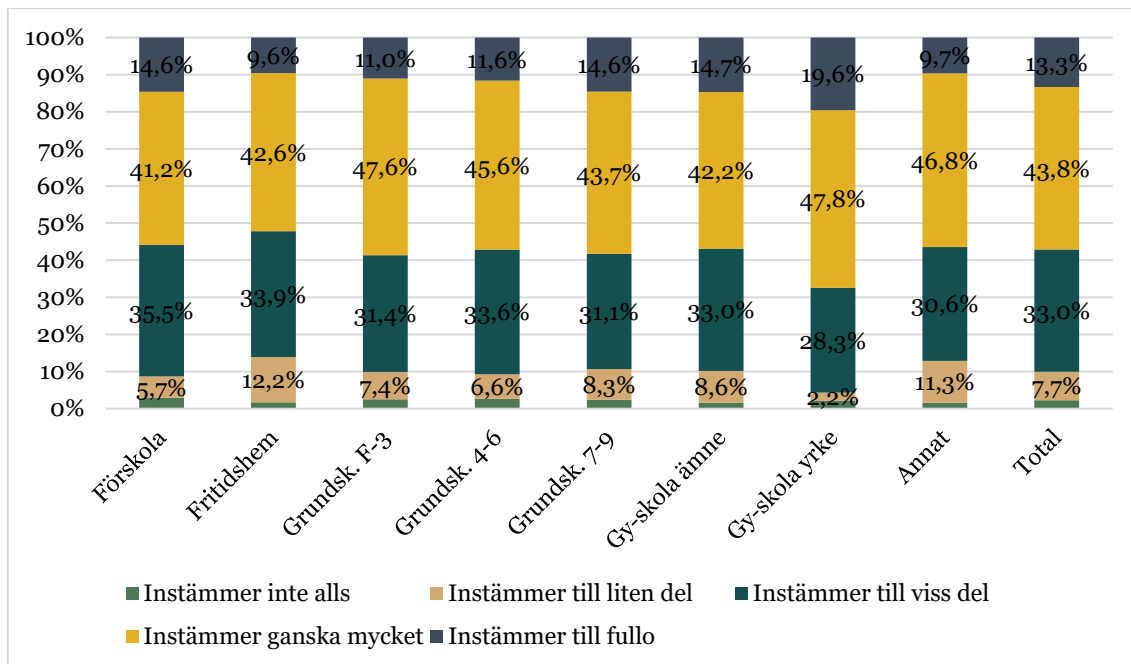
Inte minst syns detta tydligt om man kombinerar de två föregående frågorna med denna fråga. De respondenter som instämmer till fullo eller ganska mycket i påståendet ”Jag blir en bättre lärare om jag inte använder läromedel” och samtidigt inte alls instämmer eller instämmer till liten del i påståendet ”Läromedel är ett viktigt verktyg i min undervisning” är 0,9 procent av samtliga. För påståendet ”Läromedel hjälper mina elever att klara skolan” är motsvarande andel 1,5 procent.

Diagram 7: Jag gör hellre mina egna läromedel än att använda förlagsutgivna

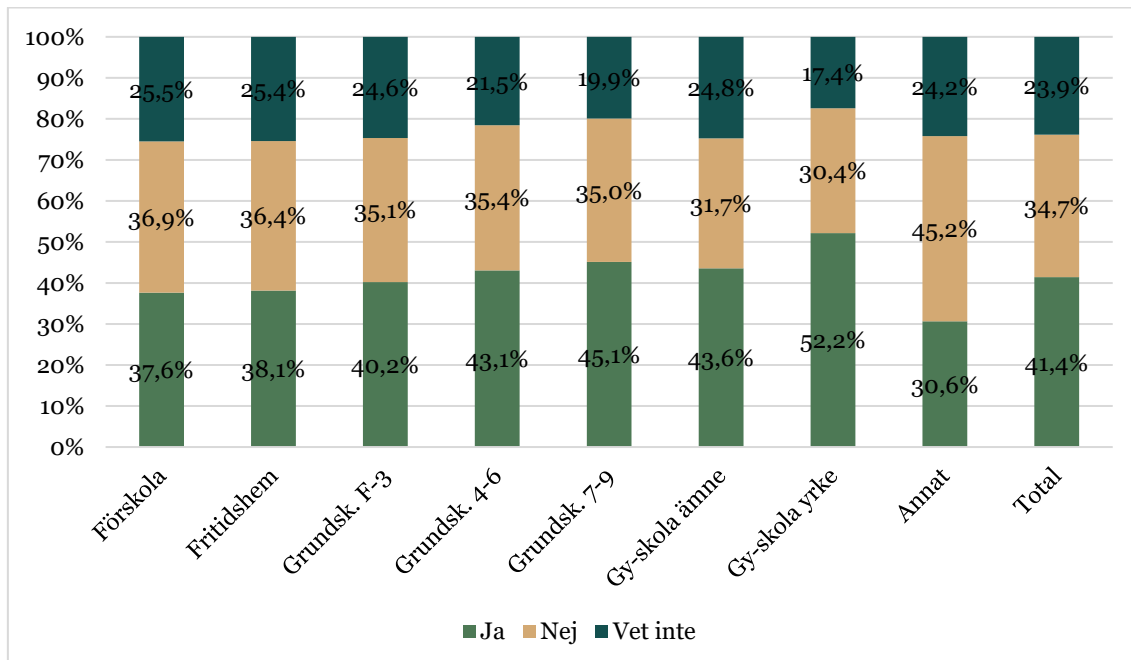
Ungefär var tionde lärarstudent instämmer ganska mycket eller till fullo i påståendet att de hellre gör sina egna läromedel än använder förlagsutgivna. Att det samtidigt är ganska stor andel, fyra av tio, lärarstudenter som instämmer till viss del i påståendet ska nog ses som att man gärna skapar eget material som komplement, inte som ett avståndstagande från förlagsutgivna läromedel.

Diagram 8: Man kan lita på fakttainnehållet i läromedel

Drygt hälften av lärarstudenterna instämmer ganska mycket eller till fullo påståendet att man kan lita på fakttainnehållet i läromedel, samtidigt som knappt hälften som högst instämmer till viss del i påståendet. Det är förvisso bra med källkritik, men det här ändå ett oroväckande lågt resultat. Även om det kan bli fel i läromedel hade det varit önskvärt att se en större grupp instämna åtminstone ganska mycket i detta påstående.

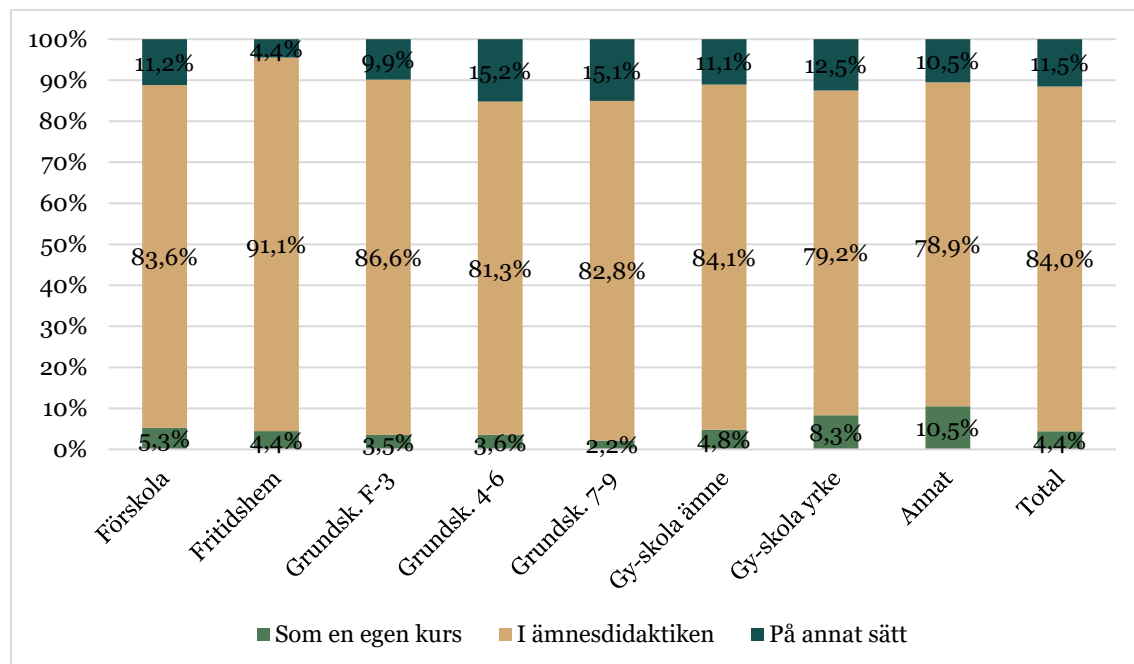
Diagram 9: Innehåller din utbildning något moment där ni lär er hur man använder läromedel i undervisningen?

Fyra av tio anger att det förekommer moment i deras utbildning om hur man använder läromedel i undervisningen. Det är mer förekommande bland lärare mot de senare åren i grundskolan och gymnasieskolan och mindre förekommande för de som läser mot förskola och fritidshem. Det finns ingen skillnad i hur man svarar beroende på om den svarande befinner sig i början

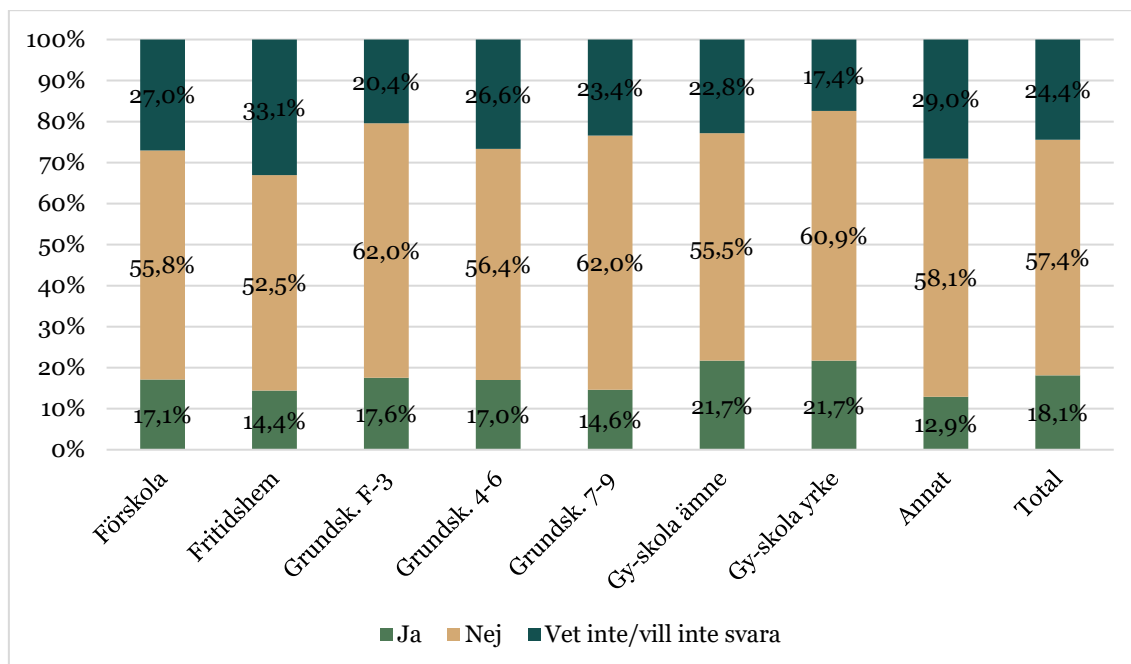
eller slutet av utbildningen. Däremot finns det skillnader mellan lärosäten; studenterna vid Södertörns högskola och Karlstad universitet svarar både ja i lägre utsträckning och nej i högre utsträckning. Det sistnämnda gör även studenterna vid Högskolan i Dalarna. De som studerar vid Uppsala universitet svarar å andra sidan ja i klart högre utsträckning än övriga. Något oftare än övriga svarar också studenter vid Stockholms, Linköpings och Umeå universitet, samt Högskolan i Gävle ja på frågan.

Diagram 10: På vilket sätt berörs frågan om läromedel [i din utbildning]?

Nästan alla svarar att läromedel berörs i de ämnesdidaktiska delarna, ett mycket litet antal svarar som en egen kurs och något fler på annat sätt. På Umeå och Uppsala universitet, samt på Högskolan i Kristianstad är det något mer frekvent att det berörs som en egen kurs, medan det omvända gäller på Södertörns högskola och Högskolan i Gävle. Studenter som har varit en kortare tid på högskolan svarar i något högre grad på annat sätt, vilket kan bero på ett kursupplägg där viss läromedelskunskap återfinns i tidiga kurser i den utbildningsvetenskapliga kärnan.

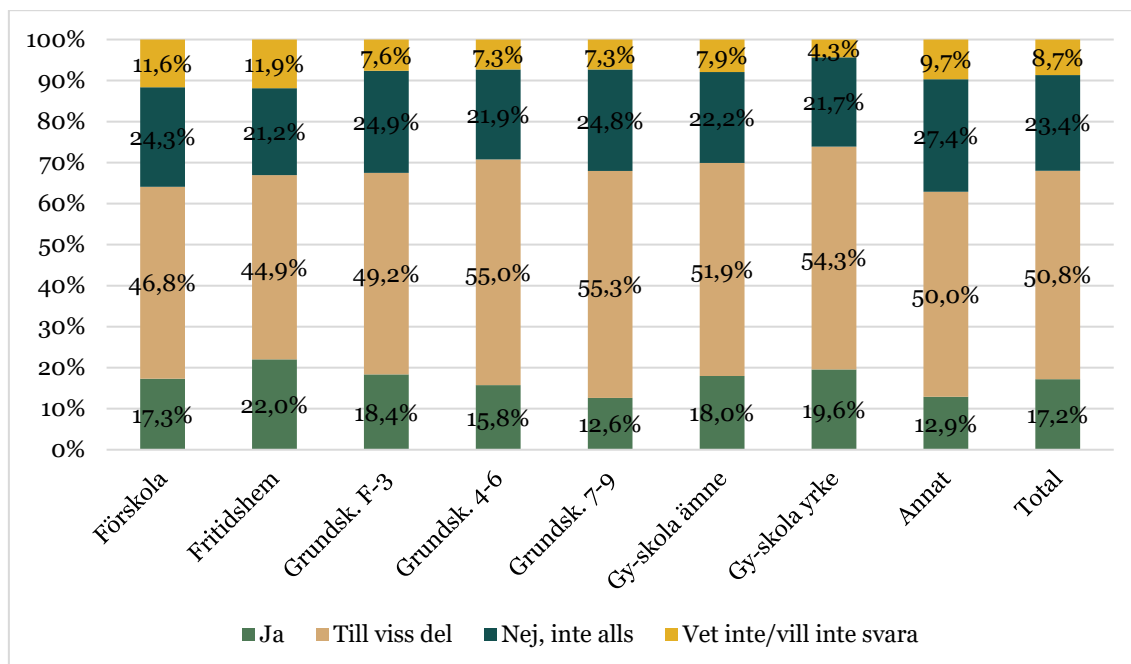
Diagram 11: Tycker du att du får tillräcklig utbildning om läromedel?

Knappt tre av fem lärarstudenter anser att de inte har fått tillräcklig utbildning om läromedel. Det är ingen större skillnad mellan de olika utbildningarna. Dock finns det en liten skillnad där de som är sent i utbildningen svarar nej i högre utsträckning (59 %) jämfört med de som är i början eller mitten (56–57 %). Ökningen av andelen som svarar nej av dem som är sent i utbildningen beror på att andelen som svarar ja har sjunkit till 16 % jämfört med 20 % hos dem som är tidigt i utbildningen. Skillnaden kan tolkas som att studenter som närmar sig slutet inser att de skulle behöva mer utbildning om läromedel än vad de har fått, även om skillnaden i procent-sats inte är särdeles stor. Förhoppningen hade ju varit att trenden skulle vara den omvända.

Universiteten i Umeå och Linköping, Linnéuniversitet och Högskolan i Dalarna har de studenter som svarar ja i högst utsträckning. Umeå finns också med bland de lärosäten där studenterna svarar nej i högst utsträckning, övriga med höga andelar nej är Högskolan i Kristianstad, Malmö högskola och Södertörns högskola.

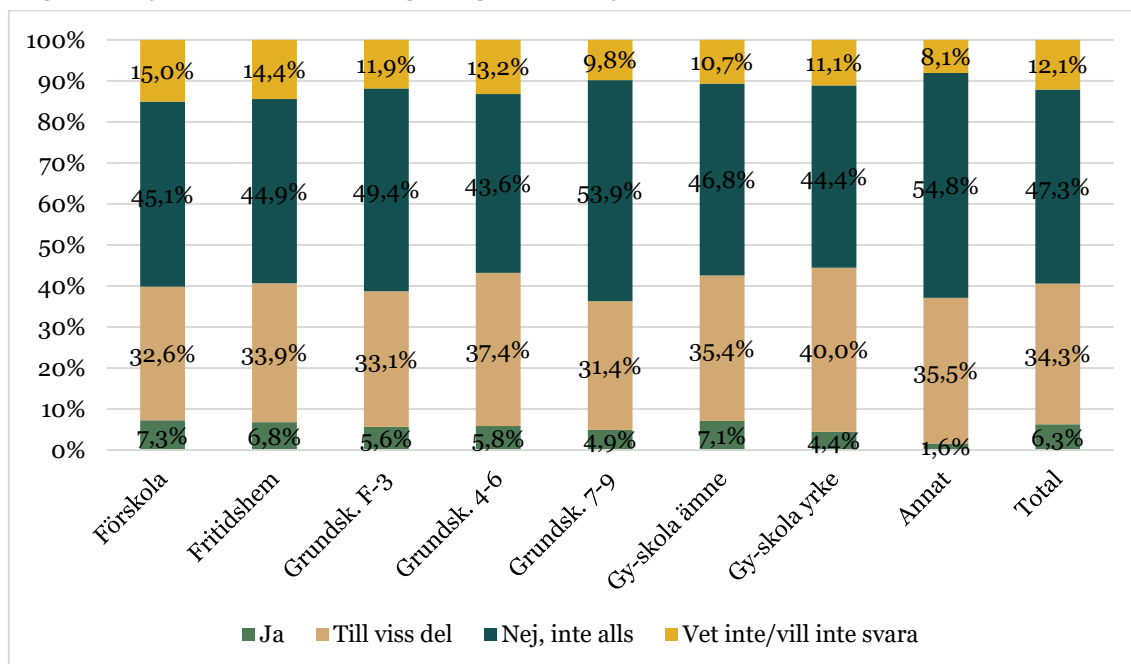
Diagram 12: Tycker du att din utbildning lär dig analysera/granska läromedel?

På frågan om de fått lära sig analysera/granska läromedel svarar knappt var femte ja och ungefär hälften till viss del, samtidigt som drygt var fjärde svarar nej. Det skiljer sig lite åt mellan utbildningarna, där det är vanligare att de som studerar mot gymnasieskolan och grundskolans senare år svarar antingen ja eller till viss del, medan framför allt de som studerar mot förskola, men också mot grundskolans F-3 och fritidshemmet, svarar så i något lägre utsträckning.

Ser man till lärosäten är det studenterna vid Uppsala universitet, Linköpings och Umeå universitet som svarar ja eller till viss del i högst utsträckning. Nej-svar förekommer i högst utsträckning hos studenterna vid Karlstads universitet, Malmö högskola och Södertörns högskola.

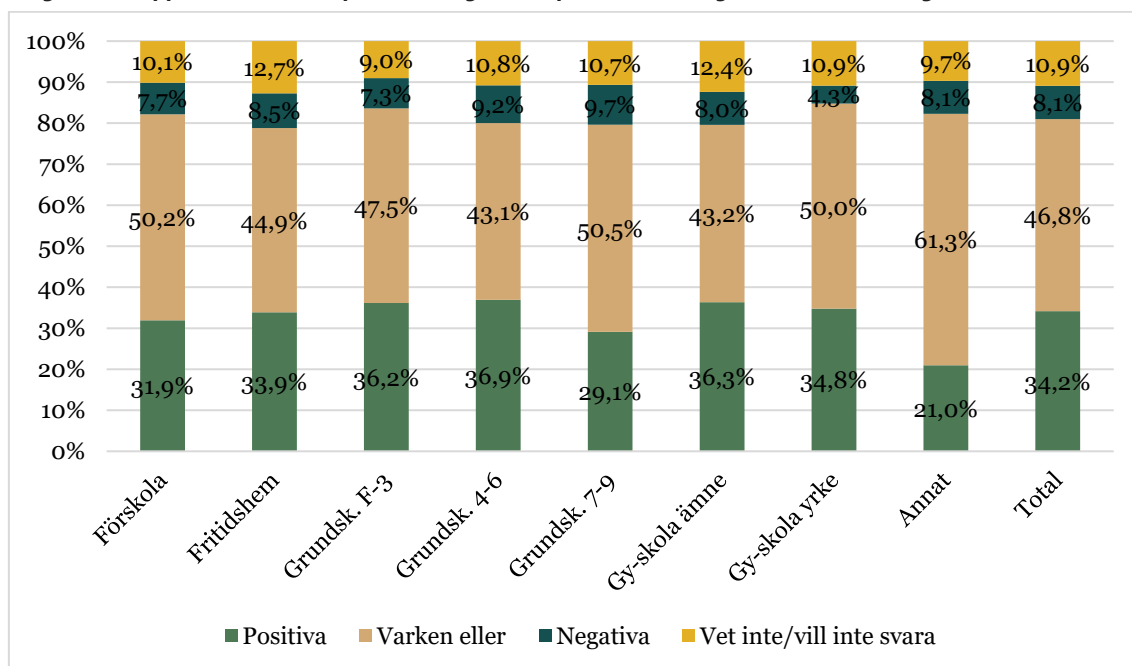
Diagram 13: Tycker du att din utbildning lär dig hur man väljer läromedel?

Knappt hälften av alla studenter svarar att de inte tycker att deras utbildning lär dem välja läromedel. De som studerar mot grundskolan år 7–9 utmärker sig som den grupp som svarar nej i hög utsträckning, samtidigt som de som studerar mot grundskolans år 4–6 svarar nej i lägst utsträckning.

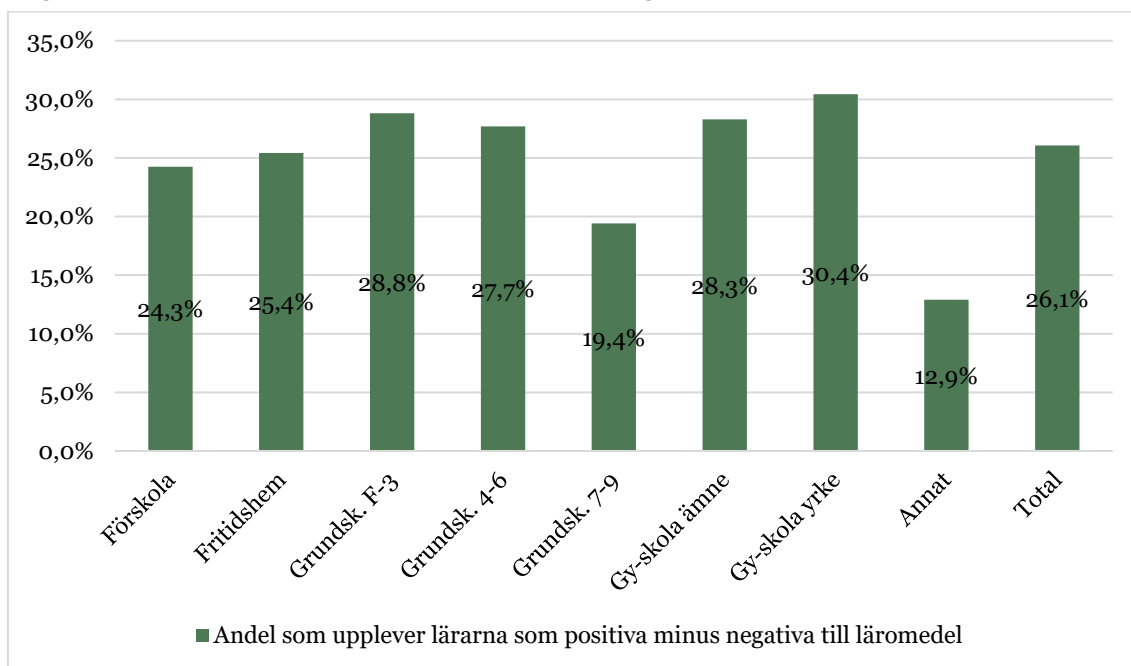
På lärosätetsnivå är det Malmö och Södertörns högskola som utmärker sig vad gäller hög andel nej-svar, samtidigt som Linnéuniversitet och Uppsala universitet är de som har lägst andel. Det är samtidigt studenterna som är mitten på sin utbildning som är de som i högst grad anger ja eller till viss del i svaren. Det skulle kunna tyda på att detta är något som förekommer en bit in i utbildningen, men att de som är färdiga ändå inte känner sig helt nöjda. Dock är skillnaden ganska liten.

Diagram 14: Upplever du lärarna på utbildningen som positiva eller negativa till användning av läromedel?

De flesta lärarstudenterna anser att lärarna är positiva eller tar inte någon tydlig ställning. Andelen som svarar nej är under var tionde. Ett annat sätt att illustrera samma sak på är att jämföra andelen som svarar positiva minus de som svarar negativa, så att vi ser hur många fler som är positiva än negativa. Då blir bilden denna:

Diagram 15: Andel som upplever lärarna som positiva minus negativa till läromedel.

Här ser vi att det är drygt 25 procent fler som anger att lärarna är positiva till läromedel än som anger att de är negativa. Dock är det viss skillnad mellan de olika utbildningarna där lärare i grundskolans senare år, tillsammans med de lilla antalet som svarat annat, avviker negativt. På lärosätetsnivå är det framför allt Södertörns högskola som märker ut sig med bara en tioprocentig övervikt för positivt, men även Högskolan i Dalarna ligger under 20 procent. Å andra sidan är den positiva övervikten vid universiteten i Umeå och Linköping samt Linnéuniversitet över 30 procent.

Metodbeskrivning

Denna undersökning genomfördes genom en webbenkät i enkätverktyget Survey Generator, genom företaget Alstra.

Urval och svarsfrekvens till denna undersökning

Målgruppen för den här undersökningen var medlemmar i Sveriges Lärarstudenter. Enkäten skickades till samtliga medlemmar i mejllistan för nyhetsbrev, totalt 28 634 personer. Av dessa svarade 2 080 på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 7,3 %

Datainsamling

Datainsamlingen genomfördes under perioden 30 januari –14 februari 2023. Totalt skickades en påminnelse.

Referenser

- Läraryrket, Lärarnas Riksförbund, Läromedelsförfattarna, Sveriges Elevkårer, Sveriges Elevråd och Elevernas Riksförbund. (2020). *Rätten till kunskap – en rapport om läromedelsituationen i Sverige*. <https://www.laromedelsforfattarna.se/globalassets/dokument/pa-verkan-opion/laromedelsrapport.pdf>
- SOU 2021:70. *Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap*. <https://www.regeringen.se/contentassets/e13e110fdc30401f9bf4a6ee8fa160a7/laromedelsutredningen--bockernas-betydelse-och-elevernas-tillgang-till-kunskap-sou-202170/>

Sveriges lärare har det viktigaste samhällsuppdraget – att ge våra barn och elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Och lärare ska ha bra löner och bra villkor. Som det största akademikerförbundet jobbar vi för att göra skillnad för Sveriges 300 000 lärare och studie- och yrkesvägledare. Vi är en kraft att räkna med på varje arbetsplats.

Läromedelsförfattarna är en medlemsdriven intresseorganisation för författare av läromedel och kurslitteratur i Sverige. Vi för författarnas talan, förbättrar villkoren och erbjuder ett starkt författarkollektiv. Vår vision är ett kunskapsorienterat samhälle där läromedel av hög kvalitet för alla är en självklarhet.

Sveriges
Lärarstudenter

Läromedelsförfattarna